

Anatomie knihy

ČÁST 1

EVIDENČNÍ A VIZUALIZAČNÍ APARÁT

Reprezentanta

malé písmeno otiskované od 70. let 15. století současně se sazbou textu na volnou plochu vyhrazenou iniciále. Pro rubrikátora bylo vodítkem k jejímu dokreslení a zároveň zamezovalo chybám, vzniklým ze špatného čtení počátečního textu.

Při zběžném, ale pořád ještě kaligrafickém provedení iniciály zůstala reprezentanta čitelná, ale v prvotiscích, jejichž grafickou podobu dotvářel iluminátor, byla zcela překryta miniaturou.

Existuje však také velké množství exemplářů s natištěnými reprezentantami, které se definitivního zpracování patrně z ekonomických důvodů nikdy nedočkaly.

Reprezentanta

Francyyska Perarchy Poety a
wielmiznameniecho a dospielechomu
ze w wymylnowosci kniehy dwoge o
lekarstwyj proti sstiesly a nesttiesly
totz proti libym a protiwnym wie-
zem. A nayprawe na kniehyj prw-
nye wniichy se o sstieslyj to gest o sstia-
snych necho o libych wiecach rozmow-
wa: Epistola k Azonowi mniesto
przedmawjy sstiasnie se pocjuua

dy: na wiecy a sstieſtſje
liſtka myſlym a na negi
ſta a naſtla wiecy zem-
ſkych ſmutſje : nie tee-
mierz kſzyczſcyſſiecho nie: zywoe li-
ſty nie: nepokoyniecyſſiecho nenaſee-
zam • Tak wſſieczy: zywozyczſy od-
wzym lekarzſtwje : pſuſoſem ci
pryprozynie opatrzene wiſzym : ya-
ſeſ jamych ſebe nieznamoſtſj • Nam
ſamym pamiet : rozum : opatrnost :
Bozſka a welini ſwiecla myſli naſſje
wiena kſza: a k pracy gſo obraze
na • Ale tak ſe nepotrzebnym wiſdy
gſy a newiſto nezytracnym ale y
ſſodliwym a ſmret przynaſſieczyſam
poczem gſoa poddam : y przegumym
mi wiegini trapiſzime : y mniſzymi a
budoczumi ſinuzgime ſe nezdane ſe :
bychom ſe cicho wiecie Bali nie: aby
chom ſiad nie: dy malo byedni neby-
li : ſtal welko pilnoſtu przyczyny
byed a zamutſnow naſtroke ſkleda-
wane : gſumſto : zywoe naſſe kſeryſz
kdyby ſe byl wzadnie wedl nacyſtia
ſtacieyſſy gſtie a wſſech wiecyſy nay-
wieſſenieyſſi miel byti • Zatoſtwyſ
a ſmutnym wozymli ſine zaneprazdne-
nym • Geho: to pozarſtem ſtepom a
zapomennitje wladne: proſtredk

prace: boleść konie a omyle wsiam.
To je gest tak: kroykoly żywota swe.
ho biele pilnym sodem rozważi kroy-
zumie. A kroy sine prosiłm pokony
kroy nacy: kroy ne wycze pracy
ne; sinuiny den wedli: kroye gfine
kroy tak bezpecine nebo tak wiskie ra-
no widiele: aby nas przed someakem
pegowanie a zaniutek nenapadł.
A kroycho: to zlecho acj gest w samych
zdaystuch wieacy mnoha przycina:
wskale nemylili nas miłość gij ge-
den kroy sam se miluge: wiecieje
przycina nebo at swoobodne powiem
wina wskieka w nas gest. A necht
zaniściem ginych wiecy kroy: nas se
wskiech stran tistny: yaka gest to wal-
ka a iak ofstawia kroy: s stieściłm
wedome. A nad kroyim: nas ocy-
ni mnoha sama cziost wycze. A y
pal gfine od nicy chycieje a wiedoce
odstopili. Protoz sami moli a zbro-
ge gfoce: baweni nerownym bogem
s neprzejacim gestto wpozygen ne-
muo: je byti bogugame. Kroyim: gi-
stie stieściłm gednak yako meciem le-
koyim zhuoru zmieta: gednak do-
kuow meze: okolo tozy a nami hca.
Gi: by siney wolniecy bylo przemo-
zeni byti: ne: w takowem byti po-
smiechu. To pal: zo gest gineho
zpusobilo ne: lechost a zsemlost nasse
Zdali sine se kionu przahodny: a
bychoni yako myci sem y tam tak
siadne byli zmietaim: zwietaa le-
tuczkole wieci a pegowanije nebone
cineho. A kroy: niewiedoce k kroy-
mu lody brzech k kroyemstie radie
maine przywinoti: mezytjem mie-
stodady pocybygume a kionu przy-
tomnechozlecho y zpadu zo by nas
mowilo y przed ocyima wzydzyli ma

Treat!

nūje wygiti. Zapisy diełati

B ył gest znamenūe druske
na nebi. zemskē studene. a
suche. naniemz gest stepice
s kurzatky. **E** zenūe ma k hrdlu a k
krsu. **D**obre gest syeti stepowati
kopati przesazowati. Kupowati die
diny woly k worani worati. y goz k
tomu przysluffye. **P**oczynati goz ma
trwati. stawenūe zakładati. ženu po
gieti. Kupowati goz k wozbie przy
sluffye. **B**edłska diela puosobiti. **E**
Ełe gest. **K**rdlo leczyti. do laznie gi
ti. własy strzyhati. **O**diew przypra
wowati. obleczy se. s ženami inluwi
ti. **K**u panom przistupiti. **K**rew pu
stieti. **P**oczysztienūe brati

B iżenzy znamenūe třetūe
powietrne horke a wlażne
Mazzenūe kramenuom a
kobogte ruce. **D**obre gest. w prza
telstwūe a w towarystwūe wstupiti
Smluwu činiti. swar zacieti. man
želstwūe puosobiti. **S**ěiti se. psati. čie
sti tlati. **R**zemesto misterne delati.
Před sudze przistupiti. počyeti ro
kowati. **M**ysliwost westi s ptaky.
nagmati služebniky. neš przigima
ti. **E**łe gest. leczyti ramena. ruce
Mlehty rzezati. **K**rew pustiěti. na cze
stu wygiti. z dluhu napominati. my
ti se. **K**u panuom przistupiti. **S** wie
zenūe ygiti

C iij

Iniciála

velikostí, tvarem, pozadím a barvou zdůrazněné písmeno stojící na počátku myšlenkově uzavřené pasáže (odstavce, kapitoly) a plnící zde stejně jako ostatní prvky knižního dekoru funkce optické a estetické.

Bližší klasifikace zvýrazněných počátečních písmen postihuje kresebný styl (gotický, renesanční, barokní atp.), písmový řez (plný neboli tučný, konturový a plasticky trojrozměrný), umístění (ve volném prostoru, na dekorativním čili bezpříznakově ornamentálním, šrafovaném nebo tečkovaném pozadí, na ilustrovaném pozadí), způsob ohraničení (jednoduchý, zdvojený, ztrojený, případně perspektivně iluzivní rámeček), velikost (výšku, respektive počet řádků, do nichž je písmeno zalomeno) a grafickou techniku (dřevořez, kovoryt, mědiryt).

Leben

Wnor

Bücher

Duben

May

Leber

Vnora vsobotu pri S. p. 88
po pol druhe hodinie

p 117 Teho; w sobotu przed by: mienzen
w desatu hodinu

En Brzyna wnediel S. Waletina po

Dubna Wtety po S Kzchorzy po pułdowate godziny

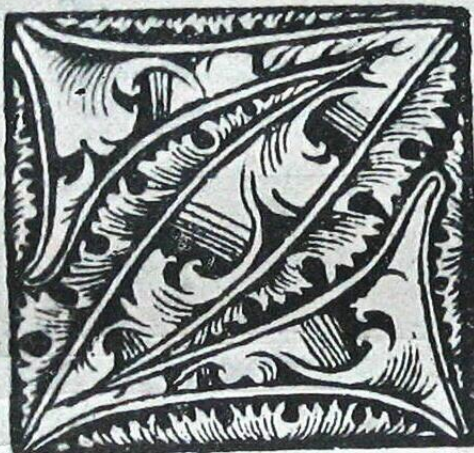
p 17 Tehoj wtoczy po zwiestowani panny Marye po sedme ho
13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1

p **m** Tęż oś mstrzedu przed S. Witassem przyhodn i e dera tenarst
l **m** **Czerwna** wpatok przed S. Zophku, o gortwte hodinie

Tcho; wpatet po S. Urbanu przy Osmehodnic

Artes orationis quot
 lūt: octo: que: **N**omé
Pronomé. **V**erbum
Aduerbium. **P**artici
 piū. **C**ōiunctio. **P**re
 positio. **I**nteriectio.
Nomé quid est: pars
 orationis cū casu cor
 pus aut rem pprie cōmuniterve signi
 ficans: pprie ut roma tībꝛis. cōmuni.

Píseň o Vstaupení Pa-

na Krysta donebe / a posazení jeho

na pravici velebnosti Božské na výsostech / y opo-
třebě přítomnosti osoby jeho / v nebesých.

¶ Summi triumphum regis.

Wrchowaneho Kra-
le / po chwalmež o slavné.

G

Enž nebe y zemi z pravou
Kterýž sebe na vykaupe.

ge / y mo cy pe kelné právem zdržuge.
nie / přewelika mzdou dal nás k vyplacení.

L

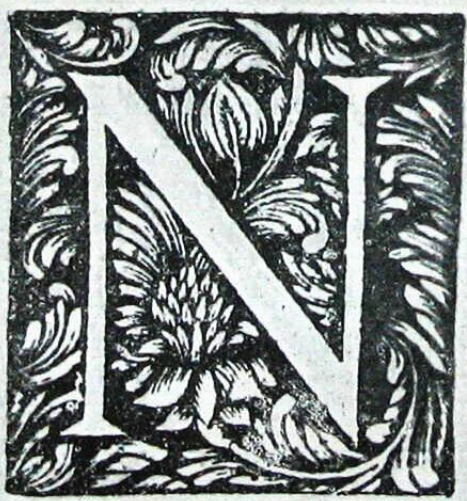
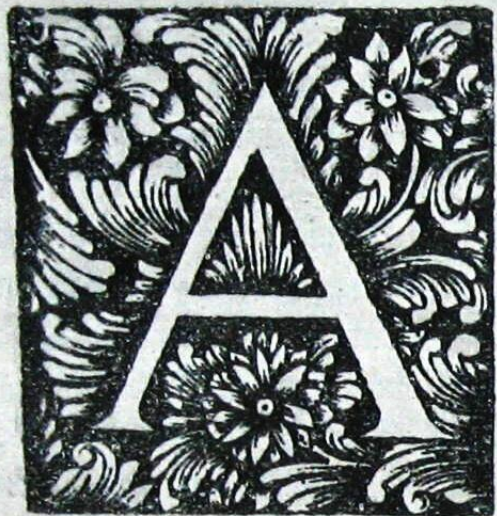
Svoe milosti we-
nikdy tak nesly-

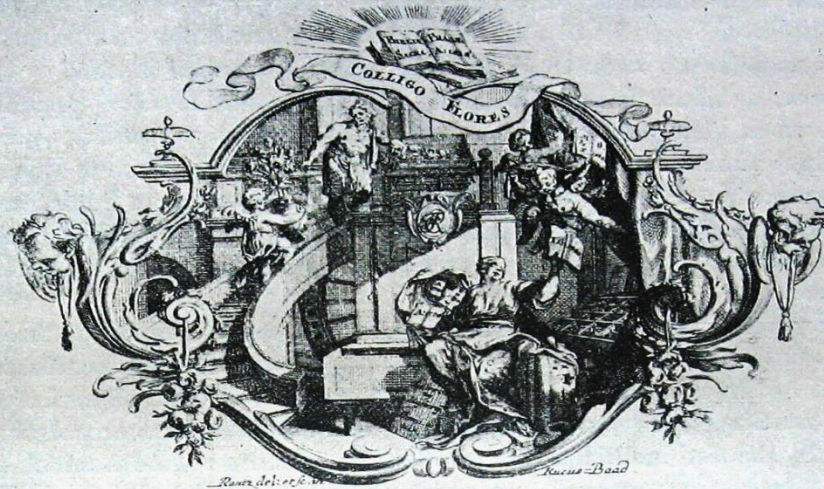
líte a lásky skutečné.
chané nikdy widané.

P

Ominuwo pád Anděla prwnieho /
Genž o klaman Dablem welmi lstiwý

ORATIO.

Iqua in communis felicitatis tum
conservationem, cum incre-
mentum nata, conjuratâque ci-
vilis societas emolumentô, me-
ritis, pretiô, splendore, digni-
tate cæteris eminere obtinuit:
principem certè sibi locum ci-
tra arrogantiae noxam vendica-
verit origine sui Nobilissima, legibus ordinatissima,
ingeniis florentissima, annis gravissima, titulis quàm
plurimis æstimatissima, Cæsarea, Regiâque Respubli-
ca Nostra Literaria, SENATUS, POPULEQUE A-
CADEMICE. Hæc cœli fiderei Eclypon, Paradisi
forma, potissimum Patriæ Præsidium, hæc Delos hu-
manissima.

62 Gottseliges Leben und Tod

also eines vollziehet, daß er anbey ganz gleichgültig zu allem andern, folglich eines thue, und darvon trage den Werth von allem.

Fünfter Absatz.

Von ihrer Andacht insgemein.

Eben ihre innbrünstige Andacht war ein starker Antrieb, daß Sie, selber desto ungehinderter zu pflegen, alles Weltgetümmel verlassen, und der klösterlichen Einsamkeit zugeeilet, ja die eingeschränkte strenge, und enge Klosterklausur war hierzu noch allzuweitschichtig; daher Sie inner dem Kloster zu ihren verborgenen Andachts-Übungen sich hat ausgesucht einen kleinen Winkel, etwas über zwey Ehlen breit, und ungefehr fünf Ehlen lang,

Rubrika

jeden z nejstarších sazebných prostředků sloužící prvotiskařům k optickému zvýraznění sazby, která nebyla odstavci ani volnými (východovými) řádky příliš členěna. Rubrika tak přichází na začátku a na konci myšlenkově uzavřených částí textu sázeného bez jakéhokoli členění.

Tvar tiskových rubrik se od svých pravzorů ve starověkých a středověkých rukopisech lišil minimálně. I ony měly podobu plného (konturového), rovného (lukovitě prohnutého) nebo polovičního lístku (řídce též trojlístku), jehož korpus směřoval nahoru (dolů) a byl natočen doleva (doprava).

Rubrika

¶ Wytisfieno w Slawnem Miestie Praze Ten
Czwrtok przed Swatym Witem Letka
z Dwatyzakého Prwného :-

Wycz tolo nazemi na pracy: a w niem lataly zname
nij: a tak czaſtokrát gedni drużých czary ruſſyche: ge
den drużeho zabigij: ¶ Trzetij gſu opiet ginij: Ete
rzyż ſlowa a karaktery yakeſy naſtle püſſy: a przilo
życz koſni tak dieweczky aby ge milowali trápij:
¶ Opiet niektere ženy gſu: Etereż E oſni hrnecz przista
wycze ſwe miláčky odmnoſa mil E ſobie przigijti při
nuczugij: ¶ Dine opiet oſlowú gławu doproſtrzed
oſniſſie wlożycze: tiem przinuczugij E ſobie przigijeti
Eoli Eoli chiegij lidij neſ tiech Eterziſ ſe gim protiwi

A laykovec mohauli ruľau brati a pŕigimati: A muoľi to wgi
nych nadobach nej w kalichu Wginych odiewŕjch nej w or-
natic h Wginych domŕjch nej w koľtelich puoľobiti ſe: Otako
wem a k tomu podobnem zewnitřnim vřiwani. buďte oni pa-
peřy na odpor neb nebuďte: ne day nam buoľ oto mnoho po-
hadeľ ſtrogiti: Než my křeřtiane mame a chme pŕitom moř
a pravo mieti. k zachowawani vřtawenŕj Křiřtowa. yaky mŕj ſe
nam zpuoľobem libŕj. ne ohledagice ſe na faleřnee ľiřwe tytule
cierkwe Cierkewnŕjeho z rziezenŕje y w řeľch vřrutniľuo hniev
duchow nich y ſwietřřch: ¶ A ſtawime zaľlad nař
na toho. kteryž kľamati nemoř. Genř die Matuře w řv. Ze pro-
roľ Izaias doľe owas powiediel pokřytec. Lid tento rty mne
ctŕj. ale řrdce gich daleko gť odenine. na darmot mne ctŕj: wice
pŕikazani a vřtanowenŕj lidřka: Nato ma křeřtiani ſwe řwiedo-
mŕje řwobodnie ſtawieti. a pewnie otom drřeti: je Křiřtus neľla-
ma A poniewař neľlama. tehdyt muřy byti prawda. je gť na
darmo boha ctŕti. w řiem tŕjem coř pŕiteto řwatofři řřze lidřka
vřenŕj a vřtawenŕj. nad prwŕieľřřye vřtawenŕj Křiřtowo ěynie
no a zachowano bywa: Truř w řsem zľym duľo byt pŕi tomu
to mohli odepŕieti: ¶ Tu toto gť gŕfte. je to w řeľko lidřka vřta-
wenŕj a vřenŕj gť. aby oboge zpuoľoba nebyla vřiwana Aby ru-
ľama doľřľano w neřwiece nŕch řřatech w obec nŕch domich a
nadobach puoľobeno nebylo: Teľ řřze Křiřta. A pořřtoly: a za-
dľuhy ěas poľo. niř z toho vřtanoweno ani zachowawano ne-
bylo. ale mnohě wiece to ěemuř ſe nynŕje proti wŕje: yakoř ěwŕ
gelifřtowe řwietle pwozngŕj: Protoř gť gŕftie daremnŕje řľuřba
bořie takowe wiece vřiti a zachowawati. tak yako pŕikazani bo-
řiemu: ¶ Druhy zaľlad my opiet ſtawime Křiřta pana
Marka w řŕj. a Matuře w řŕj. Ze řyn ělowieľa gŕftie tak pane
řoboty: To řlowo Křiřtus pto powiedel. je vřěělnicy geho moe
mieli ruřřiti řobotu. A gŕj kařdy křeřtiani gť Bratr Křiřtu. Ja
koř řwaty Paweľ k Řimanř. řŕj. Gallatř. řŕj. A on ſam w řal

^{twiřmŕj řwedo ľow}
mu. řŕj. řwieděŕj. Teľ gť w řsem tľem moe ěal řynŕy bořimi by-
ti křetiř wietř w egmeno geho Jan w i: Protoř take gedeti kař
dy křeřtiani gť panem nad řobotu. mnohem wŕjece nad pŕika-
zanim vřenim a vřtanowenim w řeľch lidŕj: Jakoř take Paweľ I
Řorintř w řŕj. dŕje. Ze w řeľko gŕftie w řeľ. buď Petr neb Paweľ
řiwot nebo řmrt w řeľko w řeľ gŕftie: ale wy gŕfte Křiřtowi. A
Křiřtus zaľľie Bořŕj: Ze toho zaľladu mame my a bezpŕekaz-
ky mŕjeti chme. je my pani gŕme nadew řřřem papeřřřym a lid-
řym vřenim a pŕikazanim. a ma w nařřŕj wuoli a ľibofři řtati.
zachowawati ge nebo nechati: Pohľedmeř co pŕi tomu prawi-
ti nebo ěiniti mohau opiet w řřřřni řabľowe. Jati ſe domŕje
wam je gŕj tuto niemceřř mľuwim A je řlowa ma negľau ma
ale Křiřtowa. A w řdyt nam Křiřta řnebe ne řřřřie řnŕjeľatka
nemilořřiwa. Teľo křoř geľ poľadil naprawicy řwu. maat w
w řřľe pŕitom geho zachowati. natoř my ſe trořřugem a hrdie
mľuwime. a gegich hniewu pŕes to chme doľe vřěěiti: ¶
W řľak tomuto nařsemu křeřtianiřřem panowanŕj. řwobodie
y moey. muřy toľiko duchowmie rozumŕjeno byti. Teľo Křiřtus
neľriel gŕftie niř mŕjeti ěyniti ř panowanim řwietřřym. kteryž y
řam take poľdan gŕľa ľlat ěal. Matuře w řŕj: Ale totot řlowe
duchowŕj řwoboda. kdyř řwiedomŕje zuořtawo řwobodnee A
to ſe tak diege. je řobie oto řwiedomŕje zľeho neěinim pď bohem
gŕftie jebych vřenŕj lidřka pŕřtaupil yako bych tim hŕieľch vřinil.
A opiet zařře. abyľ řobie z toho řwiedomŕje nevřinil yako bych
tim doľry řľuteľ vřinil. a pŕed bohě nietco zaľľuřil ge zachowa-
wage. Teľo to řam Křiřtus oznamuge. je to gŕftie daremnŕje řľuř-
ba: Ale mam takowa vřenŕj lidřka wařiti. yako gŕftie a piti. řpa-
ti a choditi: ěehoř w řřřeľo ěyniti y nechati mohu. řwobodnie. bez
řwiedomŕje meľo pohorřenŕje nebo polepřenŕje. tak aby pŕitř
řama wŕjera w Křiřtu byla muoľ doľry řľuteľ. řiwot y zaľľuře
nŕj. k potieřřeni meľo řwiedomŕje. A z toho potom ľaľka k řľiřni
mu řwemu: ¶ Třetie zaľlad gŕftie řwaty Paweľ k ěala

Kustod

počáteční slabika prvního slova nové strany umístěná vpravo pod zrcadlem strany předchozí. Při hlasitém i tichém čtení umožňovala kontinuálně napojovat text na rozhraní stránek.

Tutéž funkci jako kustody stránkové plnily kustody sazby sloupcové, otiskované pod každým sloupcem.

Třetím typem byly kustody složkové neboli vrstevné. Poněvadž se nacházely na poslední stránce každého tiskařského archu, spojovaly text pouze mezi složkami.

Všechny typy kustodů zvyšovaly čtenářský komfort stejně jako ostatní vizualizační prvky. Kustody složkové neboli vrstevné ocenil také knihvazač, jemuž společně se signaturami archu usnadňovaly kompletaci knižního bloku.

Kustod archový a stránkový

Dem Andächtigen Leser.

Den Werth dieses Werckleins stelle ich mit mehrerem nicht für; Genug/ daß ich den Meister dessen genennet: den Heiligsten/ heunt zu Trost aller/ auch derer (was wohl sehr ungemein!) von der Römisch-Catholischen Kirche sonst üblgefenneten/ Christen/ auf den Predigt-Stuhl Petri sitzenden Vatter BENEDICTUM XIII. Der Meister zeigt sein Werck/ das Werck lobet den Meister/ wohl würdiglich mit schönen Worten der VI. Pariser Versammlung *Lib. 1. c. 4.* Quem non inflat honor acceptus, sed exercet labor impositus; quia non excellentiam suam cogitat provectus, sed sarcinam, nec gloriatur de officij dignitate, sed sudat potius sub onere constitutus. Daß Ihn nicht aufblaset die überkommene Ehre/ sondern beweget die aufgetragene Mühe/ weilen Er also erhoben: nicht bedendet seine Fürtrefflichkeit/ wohl aber den Last; Sich nicht rühmet wegen seines Ampts-Würde/ viel mehr schwitzet unter der Bürde. Bey welcher obwohl Er nur in dieser einiger Fasten-Zeit: 35. Predigten gehalten/ werden auß denen/ allein gegenwärtige Zwölffe beyssamen gedrucket/ weilen Er darinnen an besonders darzu erwählten Tagen: Tractatum de Quadragesima, die Abhandlung und ganken Unterricht von der Vierzigtagigen Fasten/ auß Göttlicher H. Schrift/ Heil: Vättern/ Kirch-Versammlungen/ Kirchen-Satzungen/ und auß der wahren Theologi, der Catholischen Welt hat mittheilen wollen; Wann gleich

aber

aber Thro Heiligkeit angeordnet/beym Druck dieser Predigten Fund zu machen/ daß man hier nichts neues suchen solle/ laut Ermahnung Vincentij Lirin. *Commonit. 1. c. 27.* Doce, ut cum dicas novè, non dicas nova; thuet doch an eben der Neuen Art der Lehre hier nichts ermanglen/ massen von der Fasten kein Schrift-Steller auf diese Art dreyfach: Historisch/ Belehrsam/ und Unterrichtlich gehandelt/ stylò Historicò, Doctrinali & Instructivò. wie dahir der Cardinal Fyny subtil fein anmercket; Eine Art/ gewiß anständig einem Kirchen-Hirten/ wie S. Basilius *Epist. 16.* von der Bischofflichen Lehr-Art verzeichnet: Cujus non est ad ostentationem magis scribere, quam ad publicam utilitatem. Einem Bischoff stehet zu: seine Schriften nicht auf eytle Ruhmrättigkeit/ sondern auf gemeine Ersprißlichkeit einzurichten. Bey Übersetzung dieses Werckleins auß dem Wallischen in das Teutsche/ ist nach Sprach-Art alle Eigenschaft derer Wörter möglichst beobachtet zwar worden; Zu mercken aber die Päbßliche Worte des Grossen S. Gregorij *lib. Moral. ad Leandr.* Wilstu die Aussprüche dieses Werckes durchblättern? bitte dich: suche nicht darinn Blätter derer Wörter; dann die Schrift-Stelle: re thuen von denen Heiligen Gesprächen die Leichtsinigkeit des unnützen Geschwätzes fleißig ausschließen; Und wir wissen ja/ daß: wann bey schlechter Saat/ die Halmen an Blättern zunehmen/ die Körner an denen Lehren geringer aufsauffen. Lese wohl! Lebe wohl!

Archová signatura

byla do tištěné knihy zavedena v první polovině 60. let 15. století. Poněvadž se po vzoru středověkých rukopisných kodexů zprvu vpisovala k samým okrajům potištěných archů, je nasnadě, že s ořezáním knižního bloku zcela, nebo částečně zmizela.

Signatura je orientační značka otiskovaná na určitých místech archu s cílem propojit sazečské a knihvazačské pracovní postupy tak, aby falcování a kompletace složek odpovídaly záměru tiskárny.

Jakmile se však od 70. let 15. století počal formát knihy zmenšovat, složka vznikala komplikovanějším překládáním, takže číslice zůstaly v horních lomech až do sešití a ořezání knižního bloku prakticky nedostupné. Naopak lehce nahlédnutelná byla dolní část složky bez lomů. Signatura se proto sázela na pravý spodní roh, nebo střed spodního okraje lícových stran archu. Poněvadž každou úplnou složku ve hřbetu dělil centrální lom na dvě spojitě poloviny, stačilo signovat jen lícové stránky první půlky archu a stránku následující. Zbytek složky tvořil s předchozími listy skladebný celek a v případě potřeby se jednoduše dopočítal.

Při signování se z praktických důvodů kombinují dva prvky, totiž abecední (popřípadě grafický) a číselný. Abecední písmeno značilo pro tiskárnu arch a pro knihvazače pořadí složky v knižním bloku a číslice ukazovala pořadí listu ve složce.

Sazeči rozsáhlejších textů, jimž nepostačovaly dvě abecední sady pokračovali pomocí zdvojených, ztrojených či vícekrát opakovaných písmen. Opakovaná litera se sázela minuskulí (Aa nebo Aaa).

Při vyřazení většího počtu stránek do tiskové formy musela signatura postihnout také způsob falcování archu, a tak zabezpečit správné pořadí listů ve složce. Proto k písmennému označení přibyla ještě numerická část (římské a od 17. století arabské číslice). První složka osmerkového formátu je tedy opatřena signaturami A, Aij, Aiiij, Aiiij, Av (nebo A, A2, A3, A4, A5).

Signatura archová

Gezuskrysta.

bylo/onťj ro Smlauwu s židy wessel.
Židé pak mocý naneho sahšseruce gemu
swázali. Wtom Petr meč swuoy wycerhl
a služebníku Biskupowému Sménem
Malchowi Dcho pravé vřial. Ale pán
zase geho vzdrawil/ zbraňuje tomu meče
a brance vžjwati/ kdožby nechtěl od meče
zahynúti. A wtom obrátiv se na ty gěž
ho gjmali příčinu gim předložil prokterúž
to gey yako něyakeho lotra gimagťj/ ge-
ssro ač prwé častokráte w Chrámě gich
lid včjwáwal toho se gest. mu nepřihodí-
lo/ ani také naň ho saženo nebylo / pravě
že se to gemu za tau příčinau a proto dēge
Teb giž temnostě wssceka swoboda pro-
puoyčena gest/ aby cožby se gým koli zalťj
bilo wssceko páchali/ tak yatž otom/ že gse
to tak djti má/ předpowědění Prorocká
byla předešla. Zatím včedlnýcy geho w
ssickni aby hrdla swá zachowali přec vte-
kli. Ale pán Gežus s shlukem welikým do
Domu Annašowa Testie Keyssasse. Bi

Wie dann? Unge Caput, &c. Salbe dein Haupt/ und wasche dein Angesicht:
Also leget ein seine Gegenrede wider die Vierzigstägige Fasten der Fiscalische Rechts-
Freund des fleisches. 1. Wie reimet sich dann: mit dem Härtinen Buß- Kleyd die
Wollust?

2. Wo man traurig ist/ da ist die Rede von Saitenspiel/ unzeitig. Ec-
cli. 22. 3. Es ist vorbey! vorbey! die Zeit zu lachen/ und ist gefolget die Zeit zu
weynen. 4. Nicht mehr in das Gasthaus/ sondern in das Trauerhaus werden wir
heunt eingeladen. 5. Ein jeder wird sich anmassen können derer Wörter des von

Moyse zum Gastmahl geladenen Aarons; Levit. 10. Wie kann ich essen/ oder dem Her-
ren gefallen in denen Ceremonien/ mit traurigem Hertz: sich dardurch zu entschuldi-
gen von jenen auß dem Evangelisten anbefohlenen Worten: Unge Caput, &c. Salbe
dein Haupt/ und wasche dein Angesicht; Solche Art wäre gebräuchlich bey denen
Palestinern/ nicht an traurigen Fasttagen/ sondern an Festtagen/ wie es der Heil: Hier-
onymus bezeuget/ beyrn a Lap. in Matth. 6. Dieses Evangelium redet nach Art des Pale-
stiner Landes/ wo sie pflegen an Festtagen die Häubter salben; Und gar recht/ weilien
alldorten wegen übermäßig-warmer Gegend/ man schwitzet; Dahero die Einwohner von
Schweiß unslätig im Gesicht/ und ubelriechend/ mußten sich mit Waschbädern und Sal-
ben säubern/ nicht häßlich zu erscheinen/ an Herrlichen Zeiten derer Festtagen. 1.

Bade dich/ und salbe dich wäre aufgelegt der Ruth, auf daß sie gezieret erscheinete auf der
Tenne Booz. Ruth. c. 3. 2. Gewaschen und gesalbet wurde David, als er wolte
nach der/ wegen seines gestorbenen Sohnes gehaltenen Trauer/ sich zeigen in Haus des Her-
ren. 2. Reg. 12. 3. Judith wuschte ihren Leib/ und salbete sich mit der allerbesten
Salben/ sich holdseelig vorzustellen dem Holofernes. Judith. c. 10. So ist dann das

vorgeschriebene Waschbad und Salbung nicht anständig zur gegenwärtigen Zeit/ zur Zeit
der Traurigkeit und Häßlichkeit/ sondern zur Zeit der Festtagen und Frölichkeit. Die-
se seyn die Red-Ursachen derer Welt-Zärtlingen wider die Vierzigstägige Fasten-Zeit.

Aber! wie unbesonnen seyn sie! Sofern es gibt eine Zeit/ in welcher: Frölichkeit mit
Traurigkeit/ nach gemeinen Sprichwort. *Manus in adag. vergesellschaftet ist/ gaudium
dolori junctum?* Ist es gewiß die Zeit der 40. tägigen Fasten/ welche uns von der Kirche
fürgestellt ist als jene von dem Apostel zum Corinthen 2. c. 6. anermahnte Angenehme
Zeit des Heyls. In der That: Eine Zeit mit Freud und Festbegängnuß umbzuarmen.
Dahero: Salbe dein Haupt/ und wasche dein Angesicht. Allhier der obgemelte Heil:
Hieronymus auslegt: Dieses wird anbefohlen/ für damals/ wann wir uns fröhlich
und festfeyerlich zeigen sollen; nemlich: in jekiger Fastenzeit. Auß Ursach: weilien sie
ist die bequemste Zeit für alle unsere Dürffigkeit. 1. Sie ist: *Tempus sanandi*, von
Ecclesiastes ausgesprochen: Die Zeit zu heylen. cap. 3. oder nach dem Chaldeischen: Die
bequeme Zeit: den Bräuncken zu heylen. 2. Sie ist: *Tempus coelestis Medicinæ*,
von Heil: Ambrosio verkündiget T. 5. ser. de temp. 29. Die Zeit der Himmlischen Arzt-
ney. 3. Warumben die Kirche im Gebeth des Ascher-Sambstags diese feyerliche
Fasten lobfinget: Heylsam eingesetzt zu seyn: die Seelen und Leiber zu heylen. Hoc

solemne Jejunium, Animabus Corporibusque curandis salubriter institutum. 4.
Und im Vorgesang der Heil: Mess: Qui corporali Jejunio, &c. erkennet die Kirche/ die
Fasten zu seyn: Ein bequeme Zeit zur Unterdrückung derer Laster/ und zur Erhebung des
Gemüths/ sprechend zum Herren: Der du mit der leiblichen Fasten die Laster zerknür-
stest/ das Gemüth erhebest/ die Tugend ertheilest und die Belohnung. Dahero
(wie anmercket der Englische Lehrer 2. 2. q. 147. a. 1.) hat Daniel durch das fasten die Of-
fenbahrungs Gnad von Gott bekommen. 5. Der Heil: Joann: Chrysostomus of-
fenbahret sie gar bequem: *Tempus beneficij & gratiæ*, eine Zeit der Wohlthat und der
Gnad; Hom. 12. in 2. Cor. 6. Von eben meinen Heil: Thomas wird sie gerechnet:
Tempus gratificationis, eine Zeit der Willfahung. Ibidem. 7. Darumb schliesset
Galfridus in Allegor: daß diese Zeit seye: Die Zeit unserer Dankbarkeit gegen Gott; spre-
chend: Wir sollen allzeit Gott dankbar seyn/ höchstens aber zur Zeit der Vierzigstä-
gigen Fasten; Und warumb? Weilien Er uns in dieser Zeit zur Gnad erhalten hat.
Nun: Ist dann die Zeit der Gnad/ nicht eine Zeit der Frölichkeit? des Freudenfest? der
Feyerung?

Unbesonnen (wiederhole ich dahero) unbesonnen seyn die Welt-Zärtlinge/ welche
ausgeschryen haben diese Zeit/ für eine Zeit der Traurigkeit; nicht aber unbesonnen jene
Christliche Seelen/ welche diese Zeit preisen für eine Zeit der Frölichkeit! Nur gar sehr un-
sauber und stinkend seyn jene; Aber weilien sie verstopfet haben ihre Nasenlöcher/ und die
Augen beraubt des Glanzes; dessenthalben erkennen sie nicht: die eigene Zeit des Wasch-
bads und der Salbung (welches ist die Vierzigstägige Fasten-Zeit) tauglich und bequem
dazu zu seyn. Ich weiß schon/ daß vielen jekigen Christen nicht wissend seye vollkom-
menlich/ was die gegenwärtige Zeit in sich halte? Und also: befeissen sie sich nicht zu beo-
bachten die derohalben verordnete Sakungen; wie dann lehret der H. Ambrosius in
Psäl. 118. Denen Gesätzen zuwider thun/ heisset nicht: Verstehen/ sondern: Nicht
wissen; *Statutis contraria facere, non est: intelligere, sed: ignorare.*

Zu befreien von diesen Fehler/ so viele und viele Unwissende/ habe für die Schuldig-
keit meines Lehr-Amtes geschäket: zu beweisen in meinen Fasten-Predigten dieses Jahrs:

- Erstens: Was die Vierzigstägige Fasten seye/ und die Bedeutungen ihres Nahmens.
2. Ihren Ursprung/ und ihren Urhöber.
3. Unterschiedliche Gebräuche/ sie zu halten.
4. Die Ursachen und Zeit ihrer Einsetzung.
5. Die uns vorgeschriebene Werke in dieser Zeit.
6. Die Altgewesene und strenge Haltung/ in Gegenstellung der jekigen und Beweynens
würdigen Übertretung eines so Ehrwürdigen Gebotnes.
7. Den Lohn derer Fasten-Erfülleren/ und die Straff derer Übertreterren.

Wann ich jemal gewünschen habe (meine geliebteste Kinder) Euch: Liebreiche Zu-
hörere zu haben meiner Predigten? bitte ich es inständig von Euch in dieser Zeit/ daß ihr
nach der Reye und völlig/ anhörend dieses Werklein von der Heiligen Vierzigstägigen

An Andächtigen Leser.

Den Werth dieses Werckleins stelle ich mit mehrerem nicht für; Genug/ daß ich den Meister dessen genennet: den Heiligsten/ heunt zu Trost aller/ auch derer (was wohl sehr ungemein!) von der Römisch-Catholischen Kirche sonst üblgesinneten/ Christen/ auf den Predigt-Stuhl Petri sitzenden Vatter BENEDICTUM XIII. Der Meister zeigt sein Werck/ das Werck lobet den Meister/ wohl würdiglich mit schönen Worten der VI. Pariser Versammlung *Lib. 1. c. 4.* Quem non inflat honor acceptus, sed exercet labor impositus; quia non excellentiam suam cogitat provectus, sed sarcinam, nec gloriatur de officij dignitate, sed sudat potius sub onere constitutus. Daß Ihn nicht aufblaset die überkommene Ehre/ sondern bewaget die aufgetragene Mühe/ weilen Er also erhoben: nicht bedendet seine Fürtrefflichkeit/ wohl aber den Last; Sich nicht rühmet wegen seines Amtes-Würde/ viel mehr schwitzet unter der Bürde. Bey welcher obwohl Er nur in dieser einiger Fasten-Zeit: 35. Predigten gehalten/ werden auß denen/ allein gegenwärtige Zwölffe beysammen gedruckt/ weilen Er darinnen an besonders darzu erwählten Tagen: Tractatum de Quadragesima, die Abhandlung und ganzen Unterricht von der Vierhigtägigen Fasten/ auß Göttlicher H. Schrift/ Heil: Vättern/ Kirch-Versammlungen/ Kirchen-Sakungen/ und auß der wahren Theologi, der Catholischen Welt hat mittheilen wollen; Wann gleich
aber

aber Thro Heiligkeit angeordnet/ bey dem Druck dieser Predigten kund zu machen/ daß man hier nichts neues suchen solle/ laut Ermahnung Vincentij Lirin. *Commonit. 1. c. 27.* Doce, ut cum dicas novè, non dicas nova; thuet doch an eben der Neuen Art der Lehre hier nichts ermanglen/ massen von der Fasten kein Schrift-Steller auf diese Art dreyfach: Historisch/ Belehrsam/ und Unterrichtlich gehandelt/ *Stylò Historicò, Doctrinali & Instructivò.* wie dahir der Cardinal Fyny subtil fein anmercket; Eine Art/ gewiß anständig einem Kirchen-Hirten/ wie S. Basilius *Epist. 16.* von der Bischofflichen Lehr-Art verzeichnet: Cujus non est ad ostentationem magis scribere, quàm ad publicam utilitatem. Einem Bischoff steht zu: seine Schriften nicht auf eytle Ruhmrättigkeit/ sondern auf gemeine Ersprißlichkeit einzurichten. Bey Übersetzung dieses Werckleins auß dem Wallischen in das Teutsche/ ist nach Sprach-Art alle Eigenschaft derer Wörter möglichst beobachtet zwar worden; Zu mercken aber die Päpstliche Worte des Grossen S. Gregorij *lib. Moral. ad Leandr.* Wilstu die Aussprüche dieses Werckes durchblättern? bitte dich: suche nicht darinn Blätter derer Wörter; dann die Schrift-Stelle: re thuen von denen Heiligen Gesprächen die Leichtsinigkeit des unnützen Geschwätzes fleissig ausschliessen; Und wir wissen ja/ daß: wann bey schlechter Saat/ die Halmen an Blättern zunehmen/ die Körner an denen Aehren geringer auslauffen. Lese wohl! Lebe wohl!

Rejstřík signatur

Appiani Alexandrini historici & Sophistæ traductio Impressa Venetiis per Christoferum de Pensis. Anno natiuitatis Domini nostri Iesu Christi. M. CCCCC. die uigesimo Nouembris Laus Deo & diuæ Virgini Mariæ.

REGISTRVM.

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz & 9 ʒ ABC. Omnes
sunt terni: exceptis a B C qui sunt quaterni.

FINIS.

Venetiis a Philippo Pincio Mantuano. Anno dñi. M. CCCCXCI. Die. vii. Maii.
 Inclito domino Leonardo Lauredano Venetiarum duce serenissimo.

REGISTRVM

a	nolite enim	lem redeundū	geratur. Mane	apponi postea
BLONDI	supræma	h	quartæ: qbus	sumptibus
Qui uero in	tim quoq;	Varro de	res inflictas	
foror fuerit	c	Ciceronis	recognouit:	p
mine terras.	De aquis	ncades &	m	aduentus
b	in legem	ad uerbum	constitit: &	peruenimus
quale erat	se narratam	i	apud Regium	numidico
mulso asperfo	strum & ab	peratores	multiplicem	cellæ erant.
deos penates	f	gēti expleuerūt	suam cenferi	q
ritatem	ab hispanis	ut puta in	n	quoq;
c	quibus nunc	referendum	ne quis ex	bera & simul
eo anno	n principes	k	M. Valerius	formam extat
ptus a. p. licinio	pir grauiora	primi: &	tra uiduæ	ab inuicem
scribit Adriano	g	pulsasse	agnatione in	r
aues. Fert	ad modum	rum apud	o	âc totidem
d	patres uocati	opera quemq;	riorum	gemmis
stipem facile	tus: & qm̃	l	lum superiorē	non extra

Číslování listů, sloupců a stran

čtenářské obci srozumitelná pomůcka k orientaci v textu. Text lze číslovat s ohledem na dvoulist čili aperturu, na jediný list, stránku, anebo sloupec.

Číslovaný text byl v leckterých exemplářích rozmnožen o dodatečně vevázané, a tudíž od původu nečíslované prázdné listy. Tato interfoliace poskytovala prostor čtenářským poznámkám a přichází zejména u kalendářů, historií a kronik.

Číslování listů (foliace)

List

E dínke narygistej a narywzagnieyssh Lierkwe gest zna-
menie: když skrze samo Čtenie libne se: křtalyge se
krmie se/plodů se/wychowawa se/pase se • prziwodie
wa se/okřaslyge se/Stwrzylge se/opatrylge se/ostrie
hase • A nakratce wssicel žiwot y statel Lierkwe
gest wslowu Božim • Jakož Ikrystus die • Wewsseli
kem slowu křež pochazy z wst Božiech: žiw gest cžlo-
wieč • **E** Ne o Čtenie pšanemzale klasym inlu
wimzani o každem křazani křež w kosteliech: křazadl
nicze klasano bywazale o vlastniem a prawem slowu
gestoby wierze Křystowie prawe: ne netreffne a To
massenke: nas wčilo: křežto skrze papeže a papežniky
zabłazene a wdussene: powssiem swietie wmlklo • Pro
tož Křystus kniežememuž stakowu pilnosty nezawazo
wal Apostolnow: než aby Čtenie křazali • Tak y Pe
trowi wnosobie wsselch pastyrzuow poručil: aby pasl
owze: to gest aby Čtenie wčil: žiwym klasem •

E Protož pohrdati mame papežskymi: tiemi klamyz
žeby gina bylu zprawa: a gina z bratrské lasty služba
Čtenie swate a Lierkew newiedie o prawech: genž su
toliko lidstů tyrranstů naležbowe • W samet wiedů to
liko lasze a posluženie: ne omogy a tyrranstwi • A tak
tož Čtenie wčil: tent papež: gest Petrowym potom
kem: tož neuzi Wisassiem gest Křystowym zradczy:
Neb nic gine^o zamysly prawa negedna satanas: než

li: a swobodu y moč k zabłazeni čtenie swateho mieli
Nebo sami aniž myslu oto zagister: aby Čtenie křazati
meli: a wssel giny m nedopustiegi křazati • Tak že wy
bornie onich Ikrystus powiediel • Wy gste newessli: a
wchazegizym branili gste • Wieda gim • **E** Tato
znamenie zwlasttie Čtenie swateho: zdagi se byti wy
znamenana w Lkramie Ssalomunowie: křežto dwa
konzowe sochoruow: namichž nossena byla Archa wč
przed modlitbničy dčeli • Wssio tiem wyznamenal
Duch swaty: že samym klasym a obecnym klasem
znamo bywa: křežby byla Lierkew: a tagemstwie kra
lowstwie Božieho: neč yako posłonziech sochoruow: go
poniepakych znameniech: y skrytu wswatie swatm
miesťie Archu wierzili byti prziomni • Tak Lierkwe
žadny newidie: než teliko wierzi byti skrze znamenie
slowa: křežto nemožne gest wykłassowati: leč w
Lierkwi skrze ducha swateho • Jakož w žalim dewa
tem • Lierkew nazywa se skryta • A glanel wierzy: wie
riez swatu Lierkew obecnim wyznawa: že najadnem
miesťie mlčiež neokřuzge se • A odgima odny wsseli
ke miesťo y osobu Jakož y Pawel k Galatskym w tre
tie křpi: die Wkřystu Wčissi nenie samce ani samieze
křubomliwze ani Rzeč: swobodneho neč služebnika
žida nebo pošanazale wssicelni wy gedno gste w Kry
st • Wčissi • Tak swet Apostolstka takne roby wwo

II

E

Mat xxiiij

iii: Kra: vj:

ff

Lierkew ne
widiedlna: :

Číslování stran (paginace)

102

ho nebylo postkorněno a dusse zatracena.
Kdož se nám koli z našich sprostně wot
zgerw a na radu vteče / ten žádný nebywa
radau pobožnau obmestkán / byt se měl y
pořádně oženiti: gakož při mnohých w
Gednotě známé ge / že kněžjmi bywse wté
nauzy a potřebě slusně se zženili. Otom
nássi Služebnjcy neb kněžj dobře wědj / a
zato máme / že žádný z nich oto se ku Pa
nu Wogřechowu nevtikal / ani ho své pře
wotom Prokurátorem učinil.

A wssak wždy prawime: Běda těm
kterjž tak ztelesněj / a wprácy ducha roz
mařej / aby protu bjdnu ženu / tak tež
tych pohoršsem nadělali Zborům swatý /
a břemenem Cyrkwe byli / s ženami / dětmi
owsssem y stjm ohyzdě hřessili / dwě neb
tři oddané měli. Což shledáno gest na
Kněžstwou některém pod obogi (dobrých

103

Sedmá příčina

Sedmé zhoršil se / že gakož on dj: Ka
žně nad hřissnjky / kterauž se neywjce
honosíme / skutkem newedeme: A pakli
kde co toho činjme / že wotom osoby přigi
máme / malé hřissnjky tresceme / a welis
tých necháwáme.

Gest se čemu podiwiti / ano y Pána
Boha pochwaliti / že on saudy sprawedli
wými swými / z vmyslne protivnjky dila
swého tak oslepuge / aby se sem tam wrče
li / nemotorně pletli / a sami se w swých
pletichách a neprawdiwostech pnásseli.

Napřed w Třetí příčině / welice nás ob
wiňuje / Wjry y lásky zbawuge / pro tresta
nj a kážně Krystowy na zgerwě padlé w
wozowanj: A tuto smj psáti sam proti
sobě / že pořádněho

Apertura

dvě potištěné stránky, sudá a lichá, otevřené proti sobě. Z tohoto postavení se odvinul typicky český, i když jen ojediněle praktikovaný způsob číslování.

Záleží v kombinaci abecedních písmen A-Z se slovně vyjádřenými číslovkami („první“), či římskými číslicemi I-XV, I-XX, I-XXX, popřípadě I-XL. Dvoulisty se označovaly písmenem „A“ tak dlouho, dokud postačovala zvolená číselná řada (např. po patnáctém dvoulistu „A XV“ následoval dvoulist „B I“ až do „B XV“).

Dvoulist je číslován jako celek uprostřed horních okrajů každé ze stran, přičemž písmenná část evidence („A“) se nachází vlevo na sudé stránce a numerická („první“ nebo „I“) na protilehlé liché. Pro vysoký počet číslic se evidence dvoulistů nikdy nekryla s archivou signaturou.

Tento způsob značení, který byl zdálky viditelnější nežli miniaturní stránkování, fungoval dobře při kolektivním zpěvu z graduálů a kancionálů.

Apertura

Zpráva na Ortografij.

a rozumu/ Utež giny/ totiž odogitj někoho kamž wysšel / neb wyslán
 Syl. Napisseli se vgiti/ bez diffongu. ie. Bude wzmiati y rozumu dá-
 wati/o vgitj někoho zvězení/ neb znebezpečení zc. Bude li psá-
 no s diffongem/ Hřieti / Wřieti zčjs. Bude slyšáno y rozumieno/
 Což vwohne gest/ že se bude hned hřieti/a brzo wřieti / Pakli se wypu-
 stj diffong/ a samo. j. neb dvě zagedno/ se napisse/ tedy bude zkažen
 zwuk prawý Česky/ a řeč nerozumná/ ohyzdná/ y potupná se učinj.
 A tak oginých mnohých slowich/ gichž to mnoho gest w Česstj
 ně gestro bez takových dyffongůw/ ani pěkně wzmiati/ ani
 dobrého vlastního rozumu dávati nemohau/ ale
 zpět. Kdož toho chce sšeriti/ když knjhy České
 čytá/ snadně to postihne a pozná/ Uatomto
 místě není slusné otom dále sšeriti.
 Amen.

Registrum neb praruid lo / poněmž w tomto Racionalu kašbau Píesni/ kterauž zpiewati nebo čyští chceš/ Budešs mocy snad- ně naleznauti/ kde která stegj. Ueb se podle Abecedy/ počnauč od . A . až do konce pořádku.

A

Aběl k Panně A viij
 y Pán Andělšty Kry x
 Adelowé ti poslowé B r
 Tbychom poznali řežko D i
 y yal sau milj twogi p f xviij
 y Cierkwi Křestanská f xviij
 Tbychomhodně pama h f
 y poněwadž my dobré k xviij
 Ch Ach auwech namé p xij
 Lelunia/ Kadugmejs: Hledy nazad
 Lelunia/prozpěwuj: Hledy nazad

B

Bůmž wděčni nyní/toho dobrodienie/ kterž b A vi
 Oha Otce wšickni chwalne/a gemu dieły wz A ix
 Ože Otce wšie sy chwały hodny/prodar dany A xi
 Bůd chwála Bohu Otcy y Synu y Duchu swatému B xij
 Bože nepostihlý a wšemohucý/Kryšte chlebe nebeský p C ij
 Bohu otce mocnému/newymluwně dobrému/spelu ge C iij
 Bůh otec pro hřiechy lidu swého/wydal gest nasmet sy C iij
 Bůh náš wšemohucý/wstal z mrtwých žádúcý/chw C iij
 Bože věčný Bůd pomocný/žádámeť a smiluy se nad ná D ij
 Bůdž wlečen pán Bůh náš pochwálen/ž Cierkwemě f ff

In Advent.

syna a porodijs / gehořto Gmēno
Pán Gezijs / on sám Kralowati
bude / Kralowstwij konce nebude

Dále promluvil Anděl kni/
žka věstíitel Duch Swatý/cyni/
tel sám toho bude/wšec se to sto/
ná při tobě. **A**k wtvození to/
ho Anděl/o Alibetě gį powěděl/
žka je ona cwa přibuzná/wstaro/
sti počala syna. **A** Messec sse/
stý gest Alibetě/yakž počala w/
swěm žiwotě/s co se diwiti tomu/
wšickor gest podobně Bohu.

¶ Odpowiesz Panno słowo

swi/a pŕigmi w se slowo prawe/
neb coŝ propowiesz toŝ mine / ale
Buoh w tobé zuoŝtane. **M**aty
Panna powoliŝ tomu / choŝi swé-
mu Pánu Bohu / A tŕuc **E**y yá
dévka geho / Buŝ mi woedlé slowa
tweho. **H**ned w gegiem swa-
tém žiwote / ŝpogeno gŕ toto dwo-
ge / Boŝŝtwie také člowěčenŝtwie
a gŝ oŝtalo panenŝtwie. **M**
Kryŝte pronáŝ wŕelený / w žiwo-
té **M**arye Panny / rač početyi w
náŝ woŝŝe doŝré / y čonati žmiloŝti
swé. Amen.

Mittitur ad Virginem Angelus fidelis.

 A del t Panné Mary gi Krystuow poslán
bie sse/ Pána swého wśe le nie gi wy pra wo
wá sse. X°. Panna když pozdrawenie hla su v sly
ssa la/ ta ké wě cy pře diwoné wso bē zpytowa la.

2 viij.

Aly on voce Duch Swaty té
plodnau včynj/A tobě Pán nej-
vyšší swau mocv zastijn. R°.

Porodiffs nám Syna wemž lid
bude wěřiti/ genuž Otce wěčno-
sti Králowstwíe chce dáti. **A**
Když Panna powolila hned sy s
nebe s staupil/ **A** z čystého žiwota
chráms sobě obljbil. **X°.** Pan-
ny welmi přčysté w schránu chřel
sy wogji/ a znie čela nasseho pod-
statu přigieti. **A** Mezrussenau či
stori swau gest zachowala/ **A**
yatz Panna počala Panna poro-
dila. **X°.** Kwieťka wsslechtileho
lmen čystý zůstáwá/ aníž Mat-
ce tiem rodem čystoty vbywá. **A**
W přjbytel čysté Panny Král
nad Králi wssel gest/ Jatzto w
stánku přčystém tak w něm pře-
bywal gest. **X°.** Abyžanás by-
gowal nasse oděnie wozal/odenjm
tiem tak slusným lest dábelstau
ztlamal. **A** Otce Dcerka gest mé-
la newěduc bolesti/ Roděcy nepř-
gala swé čystoty strasti. **X°.** Ale
tolik z Swatého Ducha obrieže-
na/ řádem nad přirozenie **A** tat-
kau wčyněna. **A** Králi Pa-
ne nebeský myš tobe zpiewáme/
Tachtopiesnj wolánjm hlasy wy-
dáwáme. **X°.** Prošýmež Sy-

nu Panny rač milostiw byti/pos
sintu wewo Eralowostwo rač nám
bytu přieti. Amen:~

Táz Nota.

 Wysokosti nebeské od
Otce swétlosti / poslán
Anděl Gabriel zt nebe-
ské wlasti. **A** Do místa Nazare-
ta tu Panně Marygi / wssed knj
poče mluwiti tato slowa ika gj.
X°. Zdráwa plná milosti od Pá-
na s wyscsti / mezy wssemi žena-
mi buď požehnána ty. **A** Zec tu
Pána slyssewssi poče knj mysliti /
a tomu pozdrawenj welmi se di-
witi. **O**pět Anděl Gabriel mř
le gj powědel / ika neboyz se Ma-
ria milosts obdržela. **X°.** A y po-
čnecs a porodiss Syna přediw-
neho / a Gzissem na zowess toť
gest gměno geho. **A** Ueb on bu-
de weliký Kral nad Krali naz-
wán / a Synem neywyšsieho
slauti bude on sám. **O**dpewé-
dewssi Pána řekla k Andělowi /
kterak mi se stane to neš muze nez-
nagi. **X°.** Anděl opet řekl gest
knj tu Páně přecystě / pgmiz a wě-
řyz ty gjz této řečy giste. **A** Ueb
Duch Swatý s staupj wě a za

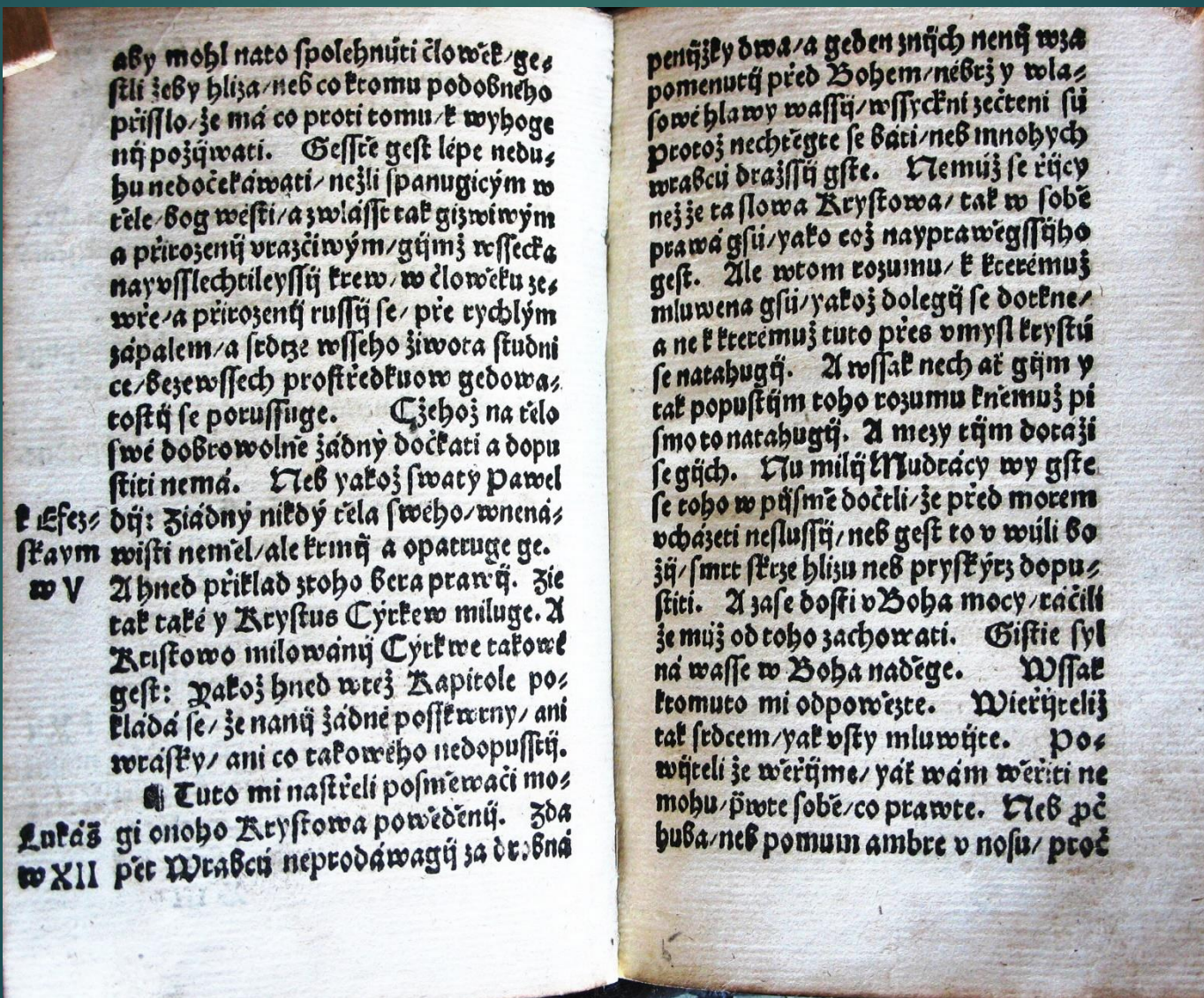
Marginálie

je komentář vysázený zpravidla menším písmovým stupněm na vnějších, nebo na vnějších i vnitřních okrajích stran. Pomáhal při zrakovém vnímání myšlenkově komplikovaného textu.

Nejjednodušší marginálii tvoří pouhé písmeno anebo číslice. Tato pomůcka rozčleňovala delší kapitoly na menší úseky (A, B, C nebo 1, 2, 3).

Jiný typ marginálií sestával z klíčových slov obsažených v textu.

Marginálie

Text pod čarou

součást sazby v podobě citátů a komentářů umístěných pod hlavním textem na spodním okraji stránek. Označení pro tuto formální variantu marginálií užíváme i v případě, kdy sazeč jednoduchou linku oddělující obě úrovně textů nepoužil.

Zatímco marginálie provázejí tištěnou knihu již od středověku, text pod čarou se začal uplatňovat masově až v 17. století a jeho využití v podobě poznámkového aparátu trvá dodnes.

Text pod čarou

Gebiets. (r) Wir übergehen hier die Unternehmungen Philipps oder Ottens, J.C. 1198. als Sachen, die zur Geschichte unseres Vaterlandes nicht eigentlich gehören; und halten uns nur an das, woran König Przemisl Theil gehabt hat.

Philipps und Przemisl's Eintracht dauerte indessen nicht lange. J.C. 1199. Unser König fand sich zwar zu Fulda mit ein, wo sich Philipp mit Hermannen Landgrafen von Thüringen und verschiedenen andern berathschlagte, wie die Kaiserwürde wider Otten zu behaupten wäre; er beleidigte aber Philippen über die massen, da er sich von seiner Gemahlinn Adela geschieden. (s) Man weiß die eigentliche Ursache dieser Scheidung nicht. Einige schützen mit den Jahrbüchern von Zell eine Blutsverwandschaft vor. Aber die kann doch nicht von der Beschaffenheit gewesen seyn, daß wegen ihr die Ehe hätte müssen getrennet werden; da man davon sonst nichts findet, als, daß der Adela Bruder Albrecht, die Tochter Herzog Friedrichs, der auch Przemisl's Bruder war, zur Ehe gehabt. Die Memoria Budwicensis behaupten, Adela hätte die ewige Keuschheit angelobet. Weleslawina schreibt alles dem Hasse Przemisl's gegen Dietrich der Adela Bruder zu. Aber diesen Haß hätte Przemisl doch niemals öffentlich als die Ursache der Scheidung anführen können; gesetzt auch er hätte ihn wirklich zu diesem Schritte verleitet. Nach der Meinung des Dubravius war es die Unfruchtbarkeit. Aber Fabricius versichert, Przemisl hätte vier Kinder mit Adela gezeuget; und nennet sogar einen Sohn Wratislaw, und drey Töchter, von welchen eine mit dem König von Dänemark, die zwote mit Heinrich von Ortenburg vermählt war; die dritte aber wäre Aebtissin zu Bernhode gewesen, und hernach in die Zahl der Heiligen versetzt worden. (t) Unsere Schriftsteller machen zwar nicht die geringste Meldung irgend einiger Kinder Przemisl's aus der Adela. Aber Przemisl spricht in einem Diplome, das er dem Prämonstratenser Stift Hradisch nächst Olmütz im Jahr 1201 ertheilet hat, selbst von einem Sohne Wratislaw, Böhmen-Gesch. 4 Th. 2 Band. B den

J.C. 1199. Przemisl beleidigt Philipp durch die Verstoßung der Adela seiner Gemahlinn. Die Ursache der Scheidung ist zweifelhaft.

(r) V. Chron. Montis Sereni ad h. a. it. Godefr. Colon. ad eund. ann.

(s) Es ist ein Irrthum, wenn man diese Scheidung auf das Jahr 1202 setzt; denn in dem Diplome, das König Przemisl dem Prämonstratenser Stift Hradisch 1201 ertheilte, heißt Constantia die Schwester des Königs von Ungarn schon seine Gemahlinn.

(t) Dubrav. hist. Boh. l. 15. Fabric. in Mist. l. 1. & in origin. Sax. l. 5.

turris Babylonica usque ædificium (a) nullas in Ecclesia extitisse hæreses, rationem si postulas, in promptu est: nullæ tum erant Philosophorum opiniones, sed sola divina florebat sapientia. Scelera quidem per illas ætates mundi sat enormia grassabantur; at Religio una perseverabat. Confuso dein sermonis labio primas idololatria radices egit (b); nec tamen picturæ alicui, nec facturæ manuum, nec creaturæ ulli adhucdum, sed soli imagini, quam mente sibi quisque effigiabat, divini deferabantur honores. Donec post tempora Abrahami, ut jam me dixisse memini, soboles Inachi prima in Ægyptum detulisset humanæ sapientiæ lineamenta, tum demum sectæ seminabantur, nascebantur, ac lapsu temporis erigebant caput. Prætereo hic systemata stoicorum (c), & Platoniorum, Pythagoreorum (d) & Epicureorum (e) ex quibus plerique hæretici suum hausere venenum. (f) Nec commemoro Sabellianos, Arrianos, Nestorianos, Pelagianos, nec reliquos tum veteres, tum recentiores hæreticos, qui omnes, dum humanarum disciplinarum leges sequerentur hæc errorum portenta protulerunt: Spe siquidem lactor non inani, assensum meis narratis præstiturum quemlibet, qui in examinandis hæresibus non fuerit hospes.

CAPUT II.

DE NECESSITATE, AC UTILITATE PHILOSOPHIÆ AD THEOLOGIAM.

§. I.

Due oppositæ invicem sententiæ.

Nocumenta, quæ ex Philosophia in Sacram Doctrinam propululare solent, utprimum intellexere Viri plures sanctitate non minus quam sapientia conspicui, eidem omnem ad Theologiam

(a) Teste S. Epiphanio L. I. de Hæres. in præmio. *Nulla per id tempus in terris heresis, opinionum nulla dissensio, cum universi sola hominis appellatione censerentur, labio uno, unaque lingua præditi.*

(b) Vide S. Epiphanium loc. mox citato.

(c) Vide eundem hæresi 5. & 6.

(d) Hæresi 7. (e) Hæresi 8. (f) Lege sequentes hæreses.

giam præcludere aditum. Eos nihil magis averfatos fuisse in disputationibus fidei Mysteriorum, quam rigorem dialecticum, ac rationes e mundi sapientia desumptas, fidem facit Clemens Alexandrinus (a): nec DEum se revelare illis, qui per syllogismum ipsum inquirunt, inclamat auribus omnium S. Epiphanius (b). Simile quid attentasse Protestantium Patriarchas, manifestant Eruditi. Verum hi inciderunt in scillam, volentes charybdim evadere; contempta quippe methodo dialectica, ad palatum animæ, ut ajunt, a DEO attributum ad explorandum rerum divinarum saporem confugere, seu ut alii volunt, spiritum privatum. E diametro oppositam, alii amplexi sunt sententiam, qui humanæ rationi plus justo ponderis attribuebant, hos produnt Eusebius, S. Augustinus, & S. Bernardus (c) qui audito quovis fidei mysterio, studiosius investigabant, ad quamnam ex Cathedoriis Aristotelis reducendum foret, quam solidene in Scriptura, & traditione fundaretur. Socinianos quoque Sacram doctrinam rationi subjugare, norunt Eruditi, qui mysteria Incarnationis, Redemptionis, Resurrectionis, Trinitatis, utpote huic aspera, & injucunda adeo intolerabiliter interpretantur, ut præter nomina commune nobiscum videantur habere nihil. Thechnologi hujus farinæ ut ne eruditis modo, verum rudibus quoque fucum faciant, in Scriptura suum inquirunt præsidium: Joannis, inquit, monito in gravissimo Religionis negotio commonesimus, ut omnia (d) probemus & quod bonum est, teneamus. Nec Pauli deest parænesis (e), qua monet, *Spiritualem hominem de omnibus judicare*, cum ipse a nemine judicetur, exigitque a nobis Apostolus *rationale obsequium*, nec se fidei dominari, aperte profiteretur. Ad hæc Berææ incolæ quotidie scrutabantur scripturas (f), si hæc ita se haberent, quæ a Paulo & Sila prædicabantur. Solida hæc ut ut ipsis videntur, facile in fumum abeunt, si scopum quo textus collimant, accuratius intendamus, attendamusque. Hæreses futuras discipulis Salvator, & erronea Pseudo-prophetarum portenta cautiissime præ-

(a) Strom. I. (b) Hæresi 76.

(c) Vide Joannis Caroli Bossii a S. Francisco Xaverio ex Clericis Regularibus Scholarum Piarum Institutionum Theologicarum L. I. cap. VI. num. III. de usu rationis humanæ.

(d) Epist. I. cap. 4. (e) I. Corinth. cap. 2.

(f) Act. 17. cap.